

gondolt és egységes programját a fogyasztóképeség növelése, a forgalom emelkedése, a kereskedelem, az ipar és mezőgazdaság válságának a megszüntetése érdekében.

Bodroghy József dr.

GAZDASÁGI SZEMLE

A belső tőkeképződés gazdaság- és jogpolitikai problémái

I. Bevezető megjegyzések.

Eötvös József Falu jegyzőjét Deák Ferenc egy a ló-betegségekről írt könyvhöz hasonlította. Az ilyen könyvek címlapja: egy ló kórképe s ezen a kórképen fel vannak tüntetve az összes betegségek, amelyekben egy ló csak szenvedhet. A Magyar Jogászegylet Gazdaságjogi Intézetének a belső tőkeképződés gazdaság- és jogpolitikai problémáiról tartott ankétján a magyar gazdasági életéről felvázolt kórkép Deák példáját juttatja eszünkbe: alig van olyan kór, amely nem érte volna el gazdasági életünket. Megérezzük az egész világot sújtó gazdasági életet s e mellett viseljük a magunk tenger baját: a vesztett háborút; országunk megcsonkítását, hibás gazdaságpolitikánkat, törvényhozásunk fogyatékoságait.

A Gazdasági Intézet három kérdést terjesztett az ankétnak felszólaló tagjai elé: 1. Mik azok a körülmények, amelyek hazánk belső tőkeképződését és az ehhez szükséges bizalom megerősödését gátolják? 2. Miképen volna irányítandó illetőleg átalakítandó a belföldi termelés és fogyasztás rendje, hogy a belső tőkeképződést fokozza? Mik a *gazdaságpolitika* tennivalói e tekintetben? 3. Jogi, különösen adó- és illetékjogi szabályaink megfelelnek-e a hathatós belső tőkeképződés kívánalmainak? Milyen *jogpolitikával* volna a belső tőkeképzés sikeresen előmozdítható?

Meg kell állapítani, hogy az ankét kimerítően csak az első kérdésre adott választ. A felszólalók meglehetősen alaposan és egyöntetűen csinálták meg a beteg magyar gazdasági élet diagnózisát. Ami az orvoslást illeti, azt már inkább ötletszerűen tárgyalták s itt nem egyszer elentétes nézeteket vallottak.

A vitának alapját Teleszky János nagyszabású beve-

zető előadása adta meg. Teleszky kifejtette, hogy a magyar tőkehiány okai három csoportba sorozhatók. Az első csoportbeliek világgazdasági természetűek. Ide tartozik a gazdasági tőkének a háború folytán bekövetkezett nagymérvű elpusztulása, régi, bevált gazdasági kapcsolatok erőszakos széttépeése, a pénzérték állandóságába vetett hitnek a nagy valutaromlások folytán történt megrendülése, a háború után teljesítendő nagy államközi fizetések, amelyek teljesen megváltoztatták a tőkeeloszlást. A vagyon- és jövedelemeloszlás az egyes országokon belül is megváltozott. Új emberek jutottak vagyonhoz, a vagyonszerzés és — a vagyonpusztulás tempója meggyorsult, ami természetesen a takarékosági szellem rovására ment. Különös figyelemmel kell lenni a szocialisztikus világnézet terjedésére. Ez két szempontból fontos. Egyrészt a régi középosztály tönkremenésével kapcsolatosan megerősítette az alsóbb néposztályok anyagi helyzetét, megnövelte azok igényeit, ami önmagában véve ugyan örvendetes jelenség, de nem szabad megfeledkezni arról, hogy kis jövedelemből *aránytalanul* kevesebbet lehet megtakarítani, *aránytalanul* kevesebbet lehet tőkeképzésre fordítani, mint nagyobb jövedelemből. Másrészt kiterjesztette az államnak és egyéb közjogi testületeknek feladatkörét. A szociálpolitika előnyomulása megnövelte az állami kiadásokat és — a magángazdaság terheit, különösen áll ez a társadalmi biztosítás tekintetében. Végül a tőkehiány előidézéséhez nagyban hozzájárul a modern technika is. A modern technika oly rohamosan fejlődik, hogy amíg egy gyáros felépíti gyárát, addig befektetéseinek egy részét jóformán leírhatja, mert azok időközben elértéktelenedtek.

A második csoportba hazánk gazdasági és társadalmi strukturájával kapcsolatos okok sorozandók. Így mindennek előtt az, hogy mezőgazdasági állam létünkre nagyobb a tőkeszükségletünk, mint ipari államoké és különösen súlyos a helyzetünk az egész világot érintő mezőgazdasági válság folytán. Továbbá ab ovo tőkeszegény ország voltunk, tehát duplán szenvedtük meg a háború tőkepusztítását és a háború utáni idők magas kamatlábát. Különös súlyos hatással volt az Ausztriával való gazdasági kapcsolat megszűnése. Nemcsak a közös vámterületről van itten szó, hanem elsősorban az „átkos“ közös bankról, amely Magyarországnak hosszú időközön keresztül rendelkezésére bocsájtotta a gazdaságilag jóval erősebb Ausztria tőkefölöslegét.

Az okok harmadik csoportja úgyszólván incidentális természetű. Idetartozik mindennek előtt a forradalmak és ellenforradalmak, az azokat követő zavaros politikai vi-

szonyok által előidézett bizalomhiány, amit a kormány a szabadságjogok kiterjesztésének elődázásával csak megerősít. Idetartozik a céltudatos gazdasági politika teljes hiánya, a tökéletlen földbirtokreform, a tőzsde elhanyagolása, a társadalom túladóztatása, a versenytársaik adójából fenntartott közüzemek illetéktelen versenye, a túlzott kulturális és szociális kiadások és last not least a felértékelés kérdésének igazságtalan és méltánytalan kezelése. Hiszen a koronára szóló államadóssági címletek *magyar* tulajdonosai még csak kamatszolgáltatásban sem részesülnek.

II. Gazdaságpolitikai problémák.

A tőkeképződés hiánya általános okainak ez a felsorolása egy egész sor gazdaságpolitikai probléma tüzetesebb megvitatására vezetett.

Ami a közterheket illeti, Eber Antal, Görög Frigyes, Kresz Károly, Nyulászi János és Rakovszky István meggyőzően fejtették ki a túlzott közteherviselés katasztrofális következményeit. A közterhek 1913-hoz képest mintegy évi 500 millió pengővel emelkedtek. A mezőgazdaság adóterhe a háború előtt — az OMGE számításai szerint — jövedelmének 20%-át tette ki, ma 80%-ot. A részvenytársaságok minden kifizetett 100 pengő osztalékát 40 pengő adó terheli. Ezekkel az adatokkal szemben semmit se lehet felhozni az adóztatás védelmére. Lehetséges ugyan az, hogy az adóba befizetett összegek részben elfogyasztottak volna, tehát amúgysem szolgálták volna a tőkeképződést.

De bizonyos az, hogy a közületek a magánjövedelemnek túlzottan nagy részét vonják el adóban. Bizonyos az is, hogy az állami szükségletek növekedése bizonyos korlátok között kedvezően befolyásolja a nominatív (pénztőke) fejlődését, mert az adóztatás nyomására igen sok effektív tőkejőség (szerszám, nyersanyag, stb.) alakul át pénztőkévé, de erre az állam által „képzett“ tőkére a csökkenő hozadékképesség törvénye érvényesül, mert minél nagyobb részét vonják el a magánjövedelemnek közteher címén, annál kisebb lesz a megadóztatottnak ingere arra, hogy jövedelmének fokozására gazdaságilag értékes energiát fejtsen ki. Azt sem lehet az adóztatás mellett érvként felhozni, hogy az állam a közterhekből olyan kulturális és szociális szükségleteket elégítene ki, amelyeket a magángazdaság nem tudna vagy nem akarna kielégíteni. A szükségleteknek is van bizonyos rangsora. A túladóztatásnak az a következménye, hogy relatíve fontosabb egyéni szükségletek rovására elégíti ki az

állam a köznek kevésbé fontos szükségleteit. Korlátozni kell tehát a közttestületek kulturális és szociális kiadásait, csökkenteni a drága közigazgatási apparátust. Ami pedig a szociális biztosítás kérdését illeti, itt meg kell állapítani azt, hogy ez csak eddig lehet helyén, amíg nem támadja meg a gazdasági vállalatok üzemtökéjét. Teleszky János szerint a társadalmi biztosítás csupán egyik ágának van feltétlen jogosultsága, annak, amely nálunk hiányzik, a munkanélküliség elleni biztosításnak. De ha mindenképen fenn is kívánjuk tartani a társadalmi biztosítás rendszerét, feltétlenül ügyelni kell arra, hogy az e célra felgyűlt tőkék produktív elhelyezést találjanak a gazdasági életben.

A legélesebben fordult szembe az értekezlet az államszocializmus rendszerével, a közüzemek intézményével. Hangsúlyozták, hogy a közüzemeknek soha senki hasznát nem látta. Ugyanolyan kevésbé törődtek a fogyasztóval, mint a magánvállalkozás, ahol csak egy kárrel keletkezett, ahhoz csatlakoztak, árnivelláló tevékenységet sehol sem végeztek. Másrészről igazgatásukban állandóan súlyos hibák történtek. Ugyanez áll az államnak egyre intenzívebb gazdasági tevékenységére. Különösen beruházási politikájuk mutatja ezt. Tőkeszegény országban kerülni kell lehetőség szerint minden olyan beruházást, amelynek hatása csak hosszabb idő elteltével mutatkozik. Nem volna szabad ma pl. fölösleges hiányokat, kikötőket stb. létesíteni, de még az útépitést is lehetőleg korlátozni kellene.

Talán csak egy dologgal maradtak adósak a felszólalók: a magyar államszocializmus fejlődése okainak és történetének taglalásával. Pedig talán arra az érdekes következtetésre jutottak volna, hogy nálunk ez a rendszer nem gazdasági megfontolásoknak, hanem belpolitikai áramlatoknak köszönheti létét.

A külföldi hitelek igénybevételének kérdésében egységesen az a felfogás alakult ki, hogy leromlott termelési apparátusunk reá van szorulva a külföld tőkefölöslegére. Makai Ernő, Rakovszky István, György Ernő egyformán azon a véleményen voltak, hogy mezőgazdaságunk újjászervezése érdekében még fizetési mérlegünk esetleges romlásába is bele kell nyugodnunk.

Végül az a meggyőződés jutott kifejezésre az anékét folyamán, hogy gazdaságpolitikai reformok nálunk aránylag könnyebben vihetők keresztül, mint számos más országban. Egyfelől, mert kis gazdasági egységről van szó, másrészt mert a végtelenül erős kormányhata-

lom a gyöngé politikai pártoknak úgyszólván figyelmenkívül hagyásával valósíthatja meg célkitűzéseit, míg ellenben pl. Németországban az állami autoritás gyenge volta a legnagyobb akadálya minden gazdaságpolitikai újításnak.

III. Financziális kérdések.

Teljesen egyöntetűen nyilatkozott meg az értekezlet állásfoglalása a tekintetben, hogy pénzügyi reformokra van szükség. De amilyen egyöntetű volt ez az állásfoglalás, annyira eltértek a nézetek a konkrét reformok tekintetében. Alig akadt államháztartásunknak olyan jövedelmi forrása, amelyen egyik vagy másik felszólaló kivetni valót ne talált volna.

Éber Antal fejtette ki forgalmi adórendszerünk káros következményeit. Hivatkozott Popovitz német pénzügyi államtitkárra, akinek megállapítása szerint a 2%-os adókulcs a német gazdasági élet számára „untragbar“ volna. A forgalmi adó tipikus költségadó. A termelést statikus állapotban támadja meg. Antiszociális, mert kedvez a vertikális konszerneknek. De nemcsak a forgalmi adó káros, hanem minden olyan közteher, amely megnehezíti a javak gyors forgalmát. Korlátozza a vagyontárgyak értékesítési és kihasználási lehetőségét: így a vagyontáruházási illeteket; a cégbejegyzéssel járó költségeket, különösen — az első pillanatban talán jelentéktelennek tetsző, — tényleg azonban igen terhes cégbejegyzési díjakat.

Egyenes adóinkat hipokrizis és a tőke gyűlölete jellemzi. Hipokrizis, mert amíg az ú. n. jövedelmiadó nem a tényleges jövedelmet, az ú. n. vagyonadó nem a tényleges vagyont adóztatja meg, addig a tőkeképződést illeték álruhájában veszélyezteti két pót-vayonadó: a tőkekamat- és a foly számlaátalányilleték. A tőkekamatilleték, amely szinte elriaszt a tőkeképzéstől, még azzal a hatással is van, hogy a megtakarított tőkét a bankoktól pénzkölcsönzéssel alkalomszerűen foglalkozó magánosokhoz tereli, akik ezt az „illetéket“ nem tartoznak leróni. A foly számlaátalányilleték pedig úgyszólván megbünteti azokat, akik csupán átmenetileg rendelkezésre álló tőkefeleslegüket akarják gyümölcsöztetni. A jövedelmi- és vagyonadó olyan reformjára van szükség, amely az el nem fogyasztott jövedelmet adómentessé tenné vagy annak adóterhét lényegesen csökkentené. Ez szociális szempontból sem kifogásolható, mert

nem a nagy jövedelem, hanem a nagy fogyasztás anti-szociális. Meggondolandó, hogy nem segítené-e elő a tőkeképzést a fix kamatozású papíroknak a vagyonadó alól való mentessége. Meg kellene szüntetni azt az anomáliát, hogy az értékpapírvagyon és az értékpapírjövedelem kettős adóztatás alá esik, t. i. egyrészt jövedelmi és vagyonadó, másrészt társulati adó alá. Ennek a holding-társulatok keletkezésének megnehezítésén kívül az a következménye, hogy tényleg értékpapír után senki sem fizet jövedelmi- vagy vagyonadót. Ez adóeltitkolásokra, az adómorál elpusztulására vezet, amit csak úgy lehet elkerülni, ha megengedjük, hogy a jövedelmi- és vagyonadó alapjából értékpapírból eredő és társulati adóval amúgy is sújtott jövedelmek levonassanak. Meg kellene engedni a titkos tartalékok adómentességét is. Külföldi hitelre szoruló országnak tőkebarát politikát kell folytatni. Adóvégrehajtásunknak pedig egyfelől meg kell barátkoznia a bankbetéttitok gondolatával, meg kell szüntetni a hatósági zaklatásokat és — last not least — szükség lesz egy adóamnesztiára, amely egyszer eltitkolt, azóta bujdosó tőkéket újból napvilágra hozna.

IV. Jogpolitikai problémák.

Kuncz Ödön zárószavában a belső tőkeképződés jogpolitikai problémáit a részvény, a kötvény, a záloglevél, az értékpapírletét és a takarékbetét kérdését említette meg. A legnagyobb érdeklődés természetesen a részvényjogi reform körül mutatkozott. A felszólalók többségének az volt a véleménye, hogy a mai viszonyok között a részvényjogi reform a tőkeképződés ügyén nem sokat lendítene. Egyedül Fleissig Sándor, aki a részvénytársaságok működését egy szakemberekből álló jury ellenőrzése alá kívánja helyezni, és Kuncz Ödön tartották azt lényegesnek.

Ezzel szemben az általános nézet szerint szükség van fizetéseképtelenségi jogunk sürgős és alapos reformjára. Különösképen azért is, mert külföldi hitelre szorulunk és — amint György Ernő kifejtette — hitelvédelmi szervezetünk fejlettsége nagymértékben befolyásolja külföldi hitelünk kamatlábjának magasságát.

A valorizáció kérdésében az a meggyőződés alakult ki, hogy arra ma már nem igen kerülhet sor. Ma már csak újabb adókból lehetne valamit valorizálni. Bátor Viktor szerint azonban a jövőre való tekintettel valorizációs joggyakorlatunk eredményeit olyan jogszabályokba kellene sűríteni, amely elejét venné a hitelezők esetleges újabb megkárosításának.

Meg kell változtatni jogunknak túlságos adósvédelmi beállítását. Szakítani kell avval a bírói gyakorlattal, amely okkal, ok nélkül mérsékeli a kötbérikötéseket. Meg kell változni a Kúria ama illogikus állásfoglalásának, hogy ha pénztartozást valamely idegen pénznemben konstituálnak, vagy ha azt valamely nyersanyag árához szabják, akkor az értékállandósági eszköz esetleges értékcsökkenése a hitelező rovására megy, míg emelkedését az adós nem tartozik viselni.

Sürgősen rendet kell teremteni a kamatszabályok dzsungeljében. Helyre kell állítani a szabad birtokforgalmat. Minden jogszabálynak, amely akadályozza kis tőkék produktív elhelyezését, hatályát kell veszteni, így annak a szabálynak is, amely megtiltja, hogy 50 pengőnél kisebb összegek telekkönyvbe kerüljenek.

De lege ferenda el kell kerülni mindent, ami a tőke bizalmát megingathatná. Ebből a szempontból nagyon aggályosnak mutatkozik az új perrendi novellának az az intézkedése, amely az értékhatárok megállapítását miniszteri rendeletre akarja bízni. A devalvációs idők ezen kényszerrendszabályának kodifikálása nem sokat fog tenni az értékállandóságba vetett bizalom megerősítésének érdekében.

V. A tőkeképzés lélektani tényezői.

Dános Árpád megnyitó előadásában külföldi példákra mutatva be, hogy tisztán pszichológiai momentumok: erős propaganda milyen nagy hatást gyakorolhatnak a tőkeképződésre. Az anketén résztvevők többségének véleménye szerint nálunk az orvoslást gazdasági és jogi úton kell megtalálni. A propagandának csak másodrendű jelentősége lehet. Nem lehet az embereket ott takarékosagra biztatni, ahol nincs mit megtakarítani. Mindenképen fontos volna azonban, hogy az az inflációból ittmaradt gondolkodásmód, amely annak idején a német Sachwerttheorie-ban jutott legerősebben kifejezésre, az a felfogás t. i., hogy ajánlatos a költekezés, mert ki tudja, hogy mikor és milyen körülmények között kell majd a beruházásokat megfizetni — megszűnjék. Fontos volna másrésről az, hogy a tőkeképződést orvosolni kívánó rendszabályok bizonyos feltűnéssel, bizonyos áplomb-bal lépjenek életbe, mert csak így lehet a termelési tényezők önbizalmát helyreállítani.

Az értekezletet Teleszky János, Makai Ernő, Nyulázi János, Dános Árpád előadásai vezették be. Eber Antal, Fleissig Sándor, Neubauer Ferenc, Ihrig Károly, Borbás Gáspár, Bátor Viktor, Rakovszky István, György

Ernő, Görög Frigyes, Halász Ferenc, Meszlényi Arthúr, Kresz Károly, Proszvimmer Béla, Tunyoghi Szűcs Kálmán és Arányi István felszólalása után Kuncz Ödön zárószavai fejezték be a vitát.

Dr. Keszthelyi Nándor.

PÉNZÜGYI JOGGYAKORLAT

A készpénzben fizetendő ítéleti illeték megállapításánál, az arányos perköltségben való marasztalás azonos hatályú a perköltség egy részében való marasztalással. Annak a kérdésnek eldöntésénél pedig, hogy a perköltség egy részében való marasztalás történt-e, a polgári bíróság határozatának az indokolása is figyelembe vehető. (Közigazgatási Bíróság 134. sz. jogegységi megállapodása.) I. A polgári bíróságok által a perköltségben való marasztalásnál gyakran használt „a pervesztesség fokával“, „a marasztalás tárgyával“, vagy „a megítélt követeléssel“ „arányos“ s ezekhez hasonló kifejezésekkel megjelölt perköltségben való marasztalás, éppen azt fejezi ki, hogy a bíróság a felet nem az egész perköltségben marasztalta.

Az 1914. XLIII. t.-c. 55. §-a is azt-a-kifejezést használja, hogy a kiszabás alapján készpénzben járó határozati illetéket a felek olyan arányban kötelesek fizetni, amilyen arányban a határozat rendelkezése értelmében a költségeket viselik.

Nem található tehát elfogadható indok annak kijelentésére, hogy az arányos perköltségben való marasztalás nem azonos a perköltség egy részében való marasztalással.

II. A polgári bíróságok a határozataik rendelkező részébe, az egyik vagy másik félnek fizetésre kötelezése esetén rendszerint csak a marasztalás összegét írják be. Így szokott ez lenni a perköltséggel is.

Azt, hogy a követelésnek mely részét ítélte meg, vagy hogy az egész perköltség, avagy annak csak egy része megfizetésére kötelezte a felet, a bíróság rendszerint csak a határozata indokolásában mondja meg.

A Pp. 401. §. 6. pontjából 421. §.-ából kitetszőleg a határozat indokolása, a határozatnak egyik lényeges része.

A polgári bíróságok által többször kijelentett álláspont szerint,

az indokolásban kifejezett döntés ítélt dolgot is képez, ha az a peressé vált jogviszonyra nézve lényeges,

vagy ha az a rendelkezés alapjául szolgáló döntés-szerű megállapítás.

Ezért általános gyakorlat az is, hogy ilyen esetekben csak az indokolás ellen van helye jogorvoslatnak.